

3. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти): монографія / Олена Селіванова. – К.– Черкаси: Брама, 2004. – 276 с.
4. Словник фразеологізмів української мови. – К.: Наук. думка, 2003. – 1104 с.
5. Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things / G. Lakoff. – Chicago, L., 1987.
6. Langlotz A. Idiomatic Creativity: A Cognitive-Linguistic Model of Idiom-Representation and Idiom Variation in English / A. Langlotz – Amsterdam-Philadelphia, 2006. – 325 p.

УДК 811.161.1

СЛОВОТВІРНО-КОГНІТИВНА МОДЕЛЬ КОНЦЕПТУ “БАРВІНОК” В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Бабакова О.В., к. філол. н., доцент, Хомчак О.Г., к. філол. н., доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

У статті на матеріалі сучасної української мови репрезентовано словотвірно-когнітивну модель концепту “барвінок”, визначено когнітивні ознаки, що організують його польову структуру, з’ясовано дериваційний потенціал лексем – вербалізаторів досліджуваного концепту.

Ключові слова: концепт, концептосфера, когнітивні ознаки, дериваційне поле.

Бабакова О.В., Хомчак Е.Г. СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНО-КОГНИТИВНАЯ МОДЕЛЬ КОНЦЕПТА “БАРВИНОК” В УКРАИНСКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА / Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Україна.

В статье на материале современного украинского языка представлена словообразовательная-когнитивная модель концепта „барвинок”, определены когнитивные признаки, организующие его полевою структуру, выявлен деривационный потенциал лексем – вербалізаторов исследуемого концепта.

Ключевые слова: концепт, концептосфера, когнитивные признаки, деривационное поле.

Babakova O.V., Khomchak O.G. WORD-FORMING AND COGNITIVE MODEL OF CONCEPT “PERIWINKLE” IN THE UKRAINIAN LANGUAGE WORLDVIEW / Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky, Ukraine.

In the article on the basis of the Ukrainian language word-forming and cognitive model of concept “periwinkle” is represented. The cognitive features which organize its field structure are defined. The derivational potential of lexemes – verbalisms of researched concept is found.

Key words: concept, conceptual sphere, cognitive features, derivational field.

Когнітивний напрям сучасної лінгвістики спрямований на вивчення феноменів мови з урахуванням духовних цінностей народу, національно специфічних, зафіксованих колективною свідомістю та мовою певного етносу знань, представлених у вигляді концептів. Отже, стрижневим поняттям когнітивної лінгвістики є концепт, що на сьогодні у зв’язку з різними підходами до визначення його сутності неоднаково тлумачиться мовознавцями. Так, О.Селіванова визначає концепт як інформаційну структуру свідомості, певним чином організовану одиницю пам’яті, яка містить “сукупність знань про об’єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п’яти психічних функцій свідомого й позасвідомого” [9, с. 256]. У пропонованій роботі „концепт” розглядається як абстрактна одиниця ментального рівня, яка відображає результат пізнання людиною навколишнього світу і в якій акумулюються знання про певний фрагмент дійсності, зокрема – про пізнаваний об’єкт, його властивості, емоційно-оцінне, символічне сприйняття людиною.

Різні аспекти концептосфери були предметом наукових розвідок українських і зарубіжних мовознавців, зокрема Ю.О. Дем’янової (концепт *час*), О.О. Яцкевич (концепт *воля*), О.С. Пальчевської (концепт *шлях*), М.В. Скаб (концептуалізація *сакральної сфери*), М.В. Пименової (концепти *жінка* і *чоловік*) та ін. Увагу дослідників привертала й флороконцепти [7; 8], однак спеціальних досліджень концепту *барвінок*, що є одним із культурно маркованих і значущих для українського етносу, дотепер не було здійснено.

Актуальність цієї статті зумовлена перспективністю вивчення концептів як інформаційних носіїв, що розкривають світогляд народу. Незважаючи на активне вивчення природи концепту, методів його

дослідження та способів репрезентації, єдиного підходу до вирішення проблеми концепту на сьогодні немає. Дискусійними є питання щодо структури концепту та можливості його моделювання, співвідношення концепту та значення мовних одиниць, які його об'єктивують.

Метою нашої статті є побудова словотвірно-когнітивної моделі концепту *барвінок* на матеріалі сучасної української мови.

Слово *барвінок* (лат. *vinca, pervinca* “барвінок”, утворене від основи *vincere* “обв’язувати, обвивати” [4, т.1, с. 141]) – одне з найдавніших запозичень із латинської мови, яке увійшло в українську через германські мови, – має значення “трав’яниста рослина з вічнозеленим листям і голубуватими квітами” [10, т. 1, с. 105]. Ще здавна звернули увагу на неймовірну живучість цієї рослини – і під палючим сонцем, і під снігом листя барвінку залишається свіжим, а квіти не втрачають синього кольору. Барвінок є загальнонародним улюбленцем в Україні. Завдяки своїм дивовижним якостям рослина стала символізувати у свідомості українців вічне життя, безсмертя людської душі, дівочу красу, цнотливість і чистоту, щасливу любов і шлюб, коханого чоловіка. „Важко пояснити любов українців до „зеленого барвіночка” та байдужість до цієї рослини болгар, у яких він не має ритуального значення й навіть окремої назви (“зеленика” – це і барвінок, і самшит). Барвінок оспіваний у наших піснях і є священним атрибутом обрядів. Приваблює в ньому його зелена невмирущість, зворушливі сині очі цвіту – ота естетична якість, що її Б.-І. Антонич назвав „барвінкова щирість” [3, с. 13]. Як стверджують лінгвісти, “концепт “барвінок” з часом перетворився на константу української етнокультури, оскільки поступово став утіленням народної символіки” [5, с. 176].

Слід відзначити множинність індивідуальних інтерпретацій символічних значень досліджуваного концепту. Про це свідчать результати асоціативного експерименту, проведеного впродовж 2010-2011 років серед студентів 1-4 курсів денної та заочної форми навчання філологічного й соціально-гуманітарного факультетів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Мета експерименту, в якому взяли участь 400 студентів, – вивчення когнітивного поля концепту *барвінок*.

Інформантам було запропоновано дати асоціативну реакцію на слово-стимул *барвінок*. Асоціативне поле досліджуваного слова-стимулу після завершення обробки отриманих результатів набуло такого вигляду:

Барвінок (400): квітка 166; вінок 34; садок 24; Україна 20; гарно, квіти 19; весна 14; синій 11; тепло, символ 9; сонце, поле, червоний, літо 8; рослина, сад, яскравий 7; голуба квітка, радість 6; фіолетовий, трава, в’ється 5; дерево, любов, гарна 4; синій колір, садочок, зелений, кущі, ніжність, кохання, яскраві кольори 3; “Барвіха”, веселка, весілля, гарний настрій, домівка, хлопчик, український, село, сім’я, свіжість, квітка яскрава, краса, ліс, метелики, наречена, ніжний, яскравість, пісня, природа 2; ансамбль, рожева квіточка, блакитний колір, блакить, блідно-рожеве диво, букварик, барвистий колір, батьківщина, блакитна, бабуся, блакитна квітка, барвінок біля хати, барвистий, біологія, барви, вітер, веселе поєднання, в’юнке зелене листя, вінок на голові в дівчини, весняний, вірність, в’юнки, вишиванка, веселий, волошковий, васильковий, вірші українських поетів, повітря, газета, гра дитяча, гарна квітка, гурток, гарна дівчина, гарний, гарно в’ється, голубий, гай, гриб, дівчина, дитячий садок, дівчата, добробут, дитинство, дім, двері, дитяча наївність, етнос, емоції, журнал, життя, трапляється в піснях, запах, злагода, зірочка, запах квітки, гарний настрій, запал, затишок, огорожа, запалений, іграшка, цікаво, прекрасно, чарівний, чудовий, червоне і чорне, чистота, квітнення, цукерка, гарна квітка з прекрасним запахом, колір, кольоровий, хлопчик Барвінок, хата, фестиваль, український вінок, українець, український символ, ранок, український танок, тин, танцювальна група, танець, теплий, стелиться, гарна синя квітка, символ любові, соняшник, серіал, солодкий запах, сонячний, символ України, сесія, синь, стрічки, символіка, символ країни, синя квітка на перелазях, світло, свобода, рідна земля, рідний дім, рідний край, різнотрав’я, розкішний, річка, рушник, рожевий, родина, рослина, різнокольоровий, листок, малюнок, країна, плететься по землі, порівняння з чимось гарним, пісня „Підем разом по барвінок”, книга, клумба, квітчастий, коло, кучерявий, квітка України, картина в шкільному коридорі, червона, гарна квітка, коса, криниця, квітучий, круглий, гарний, фарби, квітка на могилі, контраст, килим, квітучий, червоне плаття, червона квітка, гарна дівчина, кров, картина, людина, лісовий, листя, літній табір, табір, ліщина, мистецтво, мак, муха, мрія, маленький, малина, багатокольоровий, мультик, мама, мрії, наївність, назва дитячого колективу, наречений, національність, очі, обруч, оберег, орхідея, оплетений, відпочинок, яскрава квітка, яскраво, яскраві квіти, ягода, щось гарне, щастя, школа, чари, чудова квітка, парубок, пелюстка, свято, пахощі, приємний запах, пахучий, посмішка, плететься, помада, похорон, пісня „Несе Галя воду”, подвір’я, прогулянка 1; відмовились відповідати 2.

За допомогою методу когнітивної інтерпретації представляємо отримані нами мовні одиниці у вигляді набору когнітивних ознак, які розташовані в порядку зменшення їх частоти. Таким чином, слово-стимул *барвінок* у мовній свідомості студентів МДПУ асоціюється

- 1) з **рослиною 209** (квітка 166; квіти 19; рослина 7; дерево 4; кущі 3; гриб, мак, малина, орхідея, різнотрав'я, соняшник, ягода 1) – у цьому рядку спостерігаємо полярність в асоціаціях: від вітчизняного *соняшника* до екзотичної *орхідеї*;
- 2) зі **символом 50** (вінок 34; символ 9; вінок на голові в дівчини, вишиванка, рушник, символіка, символ любові 1) – тут чітко простежується українська традиція плести вінки із квіт на різні свята, вишивати квіти на сорочках і рушниках;
- 3) із **кольором 59** (синій 11; червоний 8; голуба квітка 6, фіолетовий 5; зелений колір, синій, яскраві кольори 3; барви, барвистий колір, барвистий, блакитний колір, блакить, блідно-рожеве диво, багатокольоровий, гарна синя квітка, колір, кольоровий, контраст, різнокольоровий, рожева квіточка, синь, червона квітка, червоне і чорне 1) – висновок: чіткої картини про те, якого кольору ця квітка у сучасної молоді немає;
- 4) із **красою, яскравістю 44** (гарно 19, яскравий 7; гарна 4; квітка яскрава, яскравість 2; гарна квітка, гарний, порівняння з чимось гарним, прекрасно, розкішний, чарівний, чудова квітка, чудовий, щось гарне, яскраві квіти 1) – ці оптимістичні реакції свідчать, що первісне етимологічне значення барвінку як могильної квітки в мовній свідомості української молоді стерте;
- 5) з **Україною 32** (Україна 20; батьківщина 3, вірші українських поетів, етнос, квітка України, країна, національність, символ України, українець, український вінок, український символ 1); – цей рядок є концентрацією понять “українець”, “національність”, “національна свідомість” і разом із попередніми когнітивними ознаками становить **ядро** когнітивних ознак концепту *барвінок*;
- 6) з **почуттями 31** (радість 6, любов 4, кохання, ніжність 3; гарний настрій, ніжний 2; вірність, веселий, дитяча наївність, емоції, затишок, мрія, мрії, наївність, щастя, посмішка, добробут 1);
- 7) з **місцем, де росте квітка 25** (сад 7, трава 5, клумба, кущі 3; ліс 2, лісовий, ліщина, різнотрав'я, гай 1);
- 8) з **порою року 23** (весна 14, літо 8, весняний 1);
- 9) зі **сонцем, світлом 20** (тепло 9, сонце 8, теплий, сонячний, світло 1);
- 10) з **назвою періодичного видання 19** (журнал 14, букварик 1, газета 1, дитячий журнал, книга 1);
- 11) з **природою 19** (поле 8, свіже повітря, веселка, природа 2; вітер, зірочка, річка 1);
- 12) зі **станом квітки 14** (квітнення 3, квітучий 2, барвистий, в'юнке зелене листя, волошковий, в'юнкий, васильковий, квітчастий, кучерявий 1);
- 13) з **людиною 11** (бабуся, гарна дівчина 2; кров, очі, людина різностороння, дівчата, мама, парубок 1);
- 14) зі **шлюбом 10** (весілля 3, сім'я, наречена 2, наречений, родина 1);
- 15) з **дитинством і навчанням 10** (садок 2, дитяча гра, іграшка, садочок, дитинство, дитячий садок, школа 1);
- 16) з **мистецтвом 10** (картина 2; веселе поєднання, гурток, фестиваль, мистецтво, ансамбль, картина в шкільному коридорі, назва дитячого колективу, малюнок 1);
- 17) з **частинами рослин 10** (дерево 5; пелюстка 2; гриб, листя, чотири пелюстки з великими смугами 1);
- 18) з **домівкою 8** (домівка, село 2, барвінок біля хати, рідний дім, рідний край, хата 1);
- 19) з **дійовим станом квітки 7** (в'ється 5, стелиться, плететься по землі);
- 20) з **запахом 6** (запах, запах квітки, солодкий запах, пахощі, приємний запах, пахучий 1);
- 21) з **відпочинком 5** (табір 2, прогулянка з друзями, відпочинок, літній табір 1);
- 22) з **національністю 5** (український 2, українець, національність, етнос 1);
- 23) з **дивом, чарівністю 5** (диво, чарівний, чари, чудова квітка, чудовий 1);

- 24) з телебаченням **3** (“Барвіха”, мультим, серіал 1);
- 25) з **колом 3** (коло 2, круглий 1);
- 26) з **парканом 3** (огорожа, тин, синя квітка на перелазах 1);
- 27) з **українською піснею 3** (пісня “Несе Галя воду”, пісня “Підем разом по барвінок”, трапляється в піснях 1);
- 28) з **комахами 3** (метелики 2, муха 1);
- 29) з **юнацтвом 3** (хлопчик 2, хлопчик Барвінок 1);
- 30) з **ознакою ритуального мислення 2** (квітка на могилі, похорон 1);
- 31) з **ягодами 2** (малина, ягоди 1);
- 32) з **танцем 2** (танцювальна група, танець 1);
- 33) з **розміром 2** (маленький, квітка невеликого розміру 1);
- 34) з **освітою 1** (сесія);
- 35) з **природничою наукою 1** (біологія);
- 36) з **часом доби 1** (ранок);
- 37) зі **солодощами 1** (цукерка);
- 38) з **косметикою 1** (помада);
- 39) з **оберегом 1** (оберіг 1);
- 40) з **цікавістю 1** (цікаво).

Усього нами виявлено 41 когнітивну ознаку, що організує польову структуру концепту *барвінок*:

Ядро: співвідношення з рослиною, з українською символікою, кольоровою гамою, ознакою почуттів, з красою, з Україною.

Навколоядерна зона: співвідношення з місцем, де росте квітка, з порою року, з назвою періодичного видання, з природою тощо.

Ближня периферія: співвідношення з яскравістю, зі станом квітки, з людиною, зі шлюбом, з мистецтвом тощо.

Дальня периферія: співвідношення зі станом квітки, з домівкою, із запахом, з відпочинком, з національністю, з телебаченням, з парканом, з українською піснею тощо.

Крайня периферія: співвідношення з ознакою ритуального мислення, з ягодами, з танцем, з розміром, з освітою, з природничою наукою, з часом доби тощо.

За даними досліджень, більшість ознак усіх флороконцептів в українській мові позитивна, що зумовлено прихильним ставленням українців до природи, сформованим завдяки впливу сприятливих кліматичних і географічних умов проживання [8, с. 8].

В українській розмовній мові слово *барвінок* фонетично близьке до слова *барва* – колір, тому асоціюється в носіїв мови із чимось кольоровим, яскравим, унаслідок чого виникли діалектні варіанти назви рослини *барвінець*, *барвінина*, *барвін*, *барвін-зілля*, хоча така мотивація помилкова, оскільки слова *барва* та *барвінок* не є генетично спорідненими.

Побудова дериваційного поля лексем, що вербалізують досліджуваний концепт, дасть змогу виявити його додаткові когнітивні ознаки. Словотворенню відводиться значна роль у категоризації людського досвіду та концептуальних структур. В основі когнітивного напрямку вивчення словотворення лежить твердження про те, що поява нових слів у мові зумовлена перш за все когнітивним фактором, тобто яскраво вираженою пізнавальною діяльністю людини, спрямованою на адекватне відображення навколишнього середовища й усвідомлення свого місця в ньому, необхідністю найменування нові об'єкти та явища, які осмислив і вичленив у своїй картині світу її носій [1, с. 7]

Лексема *барвінок* має великий словотворчий потенціал. Субстантивну зону словотвірної парадигми розгляданого концепту репрезентують деривати з модифікаційним зменшувально-пестливим значенням, вираженим за допомогою демінутивно-меліоративної суфіксації (*барвінонько, барвінчик, барвіночок, барвінчичок*), і значенням одиничності, яке реалізується словотворчим формантом *-ин-* (*барвінчина*). У зв'язку із символічним використанням рослини під час весільного обряду в українській мові виник іменник *барвінкування* – похід молоді в ліс по барвінок, що супроводжується весільними піснями. Цей дериват має транспозиційне значення, що не є типовим для словотвірної парадигми фітонімів. У субстантивній зоні концепту *барвінок* зафіксований також дериват *барвінисько* з мутаційним локативним значенням „місце, поросле барвінком”. Виразником цього словотвірного значення є суфікс *-иськ-*.

Крім того, зі субстантивною зоною концепту співвідносяться семантичні деривати – символічна назва всеукраїнського дитячого журналу “Барвінок”, ойконіми (шість сіл України мають назву *Барвінок*, відомі й такі українські населені пункти, як *Барвінки, Барвінків, Барвінківка, Барвінщина*), а також існують однойменні ергонімічні номінації та прізвища.

Названі лексеми мають свої похідні. Наприклад, дитину як читача журналу (“*Будьмо знайомі, барвінчатко! Чому барвінчатко? Бо передплативши “Барвінок”, ти станеш громадянином Барвінкової республіки*” [Б. – 2006. – №1. – С. 2]). На думку К.В. Коротич, “номен барвінча маніфестує концепт “Барвінок”, який розкривають і інші лексичні інновації: *телебарвінча, всебарвінчатський, барвінкувати, барвінкознавство, барвінкоманія*” [6].

Ойконіми *Барвінок, Барвінки, Барвінківка* є словотвірною базою для дериватів *барвінчани, барвінчанин, барвінчанка; барвінківчани, барвінківчанин, барвінківчанка* зі словотвірним значенням „назва жителів за локативною ознакою”. Локативне словотвірне значення має також дериват *Барвінківщина* (від назви міста *Барвінкове* та прилеглої до нього території Барвінківського району Харківської області України), утворений за допомогою форманта *-щин-*.

Ад'єктивну зону концепту *барвінок* формують лексеми *барвінковий, барвінчанський, барвінчатський, всебарвінчатський, барвінківський*.

Лінгвісти помітили, що практично кожен іменник, який є назвою рослини, послідовно виявляє здатність до утворення відносного прикметника. А.П. Грищенко пише: “З погляду загальної семантики твірних основ окрему підгрупу відносних прикметників становлять похідні, утворювані від широкого кола іменників – назв рослин, причому рекатегоризаційне перетворення „іменник – назва рослини → відносний прикметник” є одним із характерних прикладів реалізації важливої загальнослов'янської типологічної ознаки – творення відіменникових відносних прикметників” [2, с. 160].

У семантичній структурі похідного прикметника *барвінковий* виділяється кілька лексико-словотвірних значень, що формують різні лексико-семантичні варіанти лексеми: “стосується того, що назване мотивувальним іменником” (*барвінкові обряди*), „виготовлений із рослини (про ліки)” (*барвінковий відвар*); ознака, що ґрунтується на відношенні “ціла рослина – частина” (*барвінковий пагін, барвінкове листя*), “складається з рослин, названих мотивувальним іменником” (*барвінковий вінок, барвінковий букет*). Словотвірне значення “зроблений із рослини як матеріалу” не властиве аналізованому дериватові, хоча тексти українських народних пісень свідчать, що з барвінку може бути виготовлене все, що миле серцю українця: *Гей, із-за гори, із-за кручі Скриплять вози йдучи, Вози скриплять, ярма риплять, Воли ремігають. Попереду мій миленький В сопілочку грає, Сопілочка з барвіночка, Калинове денце*. Цікавими з цього приводу є роздуми дослідника І.Денісюка: “Нехай денце з калинової деревини можливе, але виконати дутий музичний інструмент з тонесеньких ниточок-стеблинок барвінку – це абсурд. Але ж барвінок і калина – емблеми краси і радощів. Сопілка коханого, отже, – із самої краси” [3, с. 13].

Специфіка ад'єктивної зони концепту „барвінок” полягає в тому, що ад'єктиви, мотивовані назвою рослини, можуть набувати виразних семантичних ознак якісних прикметників. Вони займають у типовій словотвірній парадигмі семантичну позицію „такого кольору, як квіти рослини, названої твірним іменником”, „такі ж гарні

(ніжні, зворушливі, рідні й т.д.), як квіти барвінку”, представлену дериватами з формантом *-ов-*: *Вітаєм вас під барвінковим небом, Де рідна пісня душу наповня* (В. Гірський); *Тобі, мій краю барвінковий, Плету пісень своїх вінок* (Н. Пукас); *У снах барвінкових Усміхався Твій світ* (Ю. Дмитренко).

Ад’єктиви *барвінчанський, барвінчатський, барвінківський* не є безпосередніми похідними від лексеми *барвінок*, а утворені від її семантичних дериватів.

Окремої уваги заслуговують похідні, що перебувають на межі субстантивної та ад’єктивної зон. Ідеться про формальні ад’єктиви, які вживаються в мові як субстантивовані лексеми. Такі деривати означають назви родин або інших таксономічних класів рослинного світу (*родина Барвінкові – бот.*) і топонімні об’єкти (*місто Барвінкове*).

Дієслова та прислівники, мотивовані назвою рослини, в українській мові нечисленні – *барвінкувати, барвінково*: *І вони, я певний, зрозуміють слово, Де матусі ласка, батькове тепло, Де вкраїнське поле пахне барвінково, Де вкраїнська пісня розправля крило* (В. Крищенко); *Барвінково, волошково в небі світиться зоря* (А. Камінчук). При цьому прислівник *барвінково* семантично мотивується вихідним іменником, а формально – прикметником і утворюється за допомогою суфікса *-о-*. Дериват *барвінкувати* має два словотвірні значення – “брати участь в обряді, де вдаються до магічних властивостей барвінку” і “бути читачем журналу “Барвінок””.

Проведений аналіз свідчить, що концепт *барвінок* є однією з ключових культурних констант українського етносу, відзначається багатоманітною семантичною наповненістю та розгалуженою словотвірною структурою.

Такі ядерні когнітивні ознаки концепту *барвінок*, як співвіднесеність із рослиною, зв’язок з українською символікою та кольоровою гамою, ідентифікація з красою, вказують на найбільш значущі для слов’янської свідомості риси, властиві поняттю *барвінок*. У результаті моделювання дериваційного поля було виявлено додаткові когнітивні ознаки концепту: “читач журналу “Барвінок”, “прізвище”, “топонімна назва”.

Типова словотвірна парадигма концепту *барвінок* в українській мові репрезентована переважно набором похідних іменників і прикметників, які сформували її субстантивну та ад’єктивну зони. Вербальна й адвербіальна зони аналізованого концепту представлені одиничними дериватами. Реалізація словотвірної семантики дериватами, мотивованими субстантивом *барвінок*, здійснюється за допомогою різних засобів, серед яких головним є суфіксація. Значна частина похідних утворена лексико-семантичним способом.

Для лексеми *барвінок* характерна послідовна реалізація свого дериваційного потенціалу в похідних одиницях із модифікаційним словотвірним значенням. Крім того, більшість демінутивних утворень указує не тільки на об’єктивну зменшеність, а й виражає позитивну оцінку рослини. Творенню великої кількості дериватів сприяє багатозначність, символічність, обрядове використання, поширеність барвінку на території України. Переносне вживання субстантиву *барвінок* і його похідних стимулюється українською мовою, багатоманітною на стилістично забарвлені слова, популярністю народних традицій, які активно відроджуються в Україні, а також схильністю українців до чуттєво-образного сприйняття дійсності. Перспективним є вивчення інших мовних засобів репрезентації номінативного поля концепту *барвінок*, зокрема паремій, метафоричних найменувань тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусак І.В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 “Германські мови” / Андрусак Ірина Василівна. – Ужгород, 2002. – 268 с.
2. Грищенко А.П. Суфіксальний словотвір прикметників / А.П. Грищенко // Словотвір сучасної української літературної мови. – К.: Наук. думка, 1979. – 406 с.
3. Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору / І. Денисюк // Вісник Львівського університету. Серія філол. – 2003. – Вип. 31. – С. 3-22.
4. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; редкол. О.С. Мельничук (головний ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982. – Т. 1: А – Г / укл.: Р.В. Болдирев та ін. – 1982. – 632 с.
5. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика / В.В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2007. – 262 с.

6. Коротич К.В. Концептосфера ДИТИНА І ПІ СВІТ в інноваціях 1990-2000-х років (на матеріалі журналу “Барвінок”) / К.В. Коротич – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/2615>
7. Подолян І.Е. Національна специфіка семантики фітомінів в українській, англійській та німецькій мовах (контрастивний етнопсихолінгвістичний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.17 „Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / І.Е. Подолян. – К., 2000. – 19 с.
8. Рогальська І.І. Флористичні концепти української мовно-художньої картини світу (на матеріалі поетичного мовлення ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова” / І.І. Рогальська. – О., 2008. – 18 с.
9. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля. – К., 2006. – 716 с.
10. Словник української мови: В 11 т. / Ред. кол.: акад. АН УРСР І.К. Білодід. – К.: Наук. думка, 1970-1980. – Т. 1.: А-В. – 1970. – 800 с.

УДК 811.161.2

ПОСЕСИВНІ ФОРМАНТИ У ПРІЗВИЩАХ УКРАЇНСЬКОГО АНТРОПОНІМІКОНУ

Бабій Ю.Б., к. філол. н., доцент

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті детально проаналізовано структурно-словотвірні особливості прізвищ Середньої Наддніпрянщини з посесивними суфіксами, визначено сполучувальні можливості формантів у межах досліджуваного регіону.

Ключові слова: антропонім, прізвище, посесивні форманти

Бабій Ю.Б. ПОССЕСИВНЫЕ ФОРМАНТЫ В ФАМИЛИЯХ УКРАИНСКОГО АНТРОПОНИМИКОНА / Николаевский национальный университет имени В. А. Сухомлинского, Украина.

В статье среди морфологических фамильных именованных Средней Надднепрянщины определен уровень популярности использования посесивных суффиксальных формантов, их возможности.

Ключевые слова: антропоним, фамилия, посесивные форманты.

Babiy U.B. THE POSSESSIVE SUFFIXES IN THE SURNAMES OF THE UKRAINIAN ANTHROPONYMICON / Mykolayiv State University named after V.O. Sukhomlinsky, Ukraine.

The structural word-building peculiarities of the surnames with possessive suffixes of The Middle Naddnieprianschyna has been analysed in detail in this article

Key words: anthroponym, surname, possessive suffixes.

Загальна характеристика системи прізвищевих формантів є вельми актуальною сьогодні у зв'язку з багатозначністю останніх (див. праці К.Г. Городенської, І.І. Ковалика, Р.І. Остаха, П.П. Чучки), відсутністю інформації про конкретні обставини виникнення того чи іншого прізвища (адже цей шар онімної лексики остаточно сформувався в ХІХ ст., відповідно багато словотвірних типів перестало діяти, словотвірні елементи втратили свої колишні функції) тощо. Ономастичні дослідження словотвірної характеристики прізвищ, здійснених з позиції синхронії (праці Л.Л. Гумецької, О.Д. Неділько, З.Г. Ніколаєнко), актуальні ще й у зв'язку з необхідністю реконструкції допрізвищевих семантики слів до переходу їх у прізвища, спостереженням за етапами нарощування морфем від простого апелятива до сучасного багатоморфемного прізвища, а також вивченням національних рис українства, відбитих у прізвищевих утвореннях.

Як зазначає П.П. Чучка, форманти власних назв не менш інформативні, ніж їх лексичні основи [15, с. 17], і є невичерпним джерелом для встановлення загальноукраїнських ономастичних традицій. При цьому, словотвірні компоненти прізвищ неоднозначні – вони можуть бути різними в окремих регіонах, їх можна розрізняти не лише за значенням, а й за особливостями сполучуваності з тими чи іншими основами у прізвищах, тим самим встановлюючи продуктивність певного форманта на окремій території, що увиразнює роль регіональної антропонімії в словотвірному плані. У свою чергу, встановлення регіональної специфікації історичного словотвору регіону, зокрема і Середньої Наддніпрянщини, уможливується зіставленням структурно-словотвірних особливостей прізвищ інших регіонів України.

У сучасній ономастичній літературі спостерігаємо різні підходи до з'ясування словотвірних особливостей